

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Werken langs de Weespertrekvaart

Archeologische Begeleiding H.J.E. Wenckebachweg Amsterdam (2015)

Gawronski, J.; Terhorst, T.

Publication date

2017

Document Version

Final published version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Gawronski, J., & Terhorst, T. (2017). *Werken langs de Weespertrekvaart: Archeologische Begeleiding H.J.E. Wenckebachweg Amsterdam (2015)*. (Amsterdamse Archeologische Rapporten; Vol. 97). Gemeente Amsterdam, Monumenten en Archeologie.

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

**Gemeente
Amsterdam**

Werken langs de Weespertrekvaart

Archeologische Begeleiding
H.J.E. Wenckebachweg Amsterdam (2015)

AAR (Amsterdamse Archeologische Rapporten) 97, 2017
Jerzy Gawronski, Thijs Terhorst

Inhoud

Inhoud	3
Basisgegevens.....	4
1 Inleiding.....	4
2 Achtergronden en vraagstelling.....	6
2.1 Historische achtergronden	6
2.2 Vraagstelling en methodiek	10
3 Sporen en structuren	11
4 Vondsten.....	15
4.1 Ophoging S 9	15
4.2 Waterkelder S 7	16
4.3 Afvalstort S 2.....	16
4.3.1 Loodwitproductie in Nederland.....	17
4.3.2 Loodwitproductie in de plaatselijke omgeving	18
5 Conclusie	19
6 Literatuur	20
Bijlage 1 Sporen	21
Bijlage 2 Vondsten.....	22

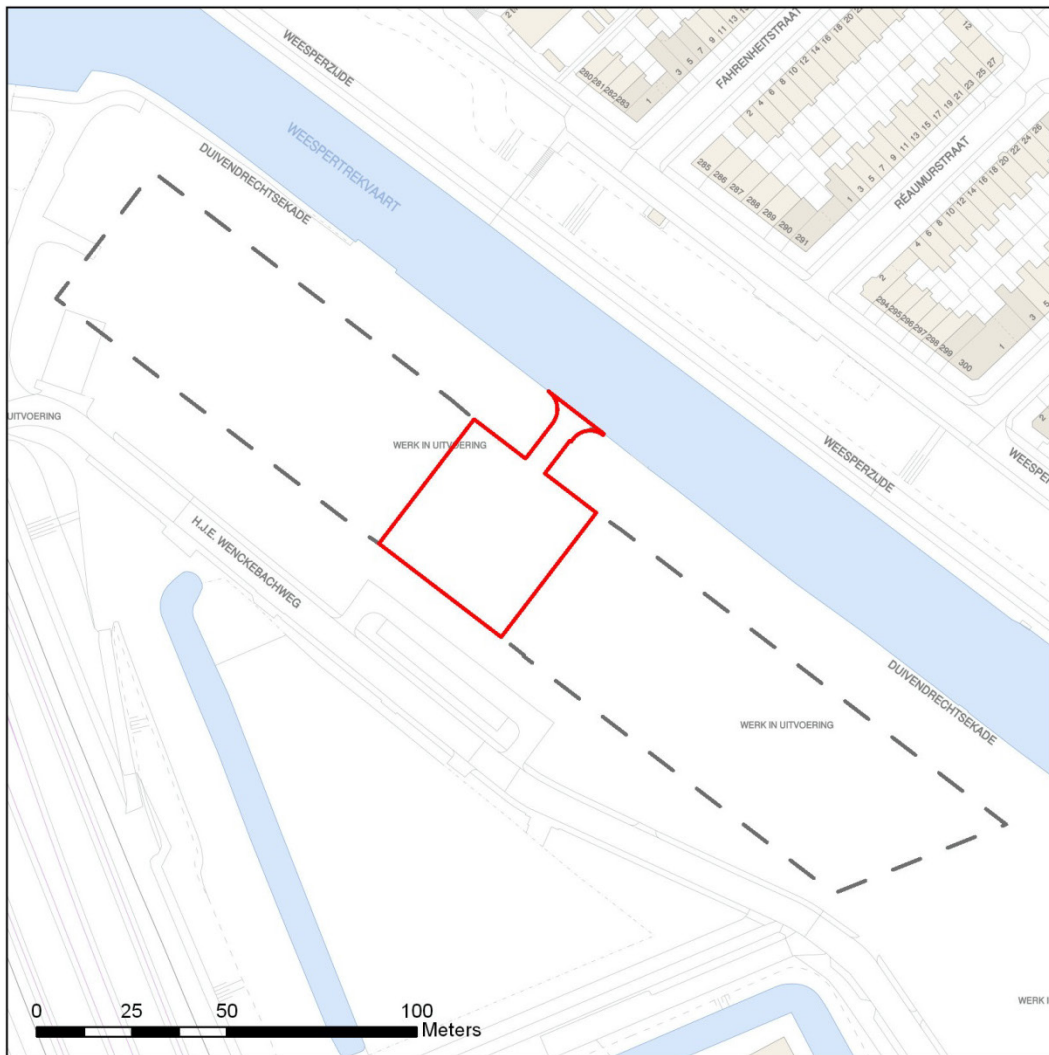
Basisgegevens

Toponiem	Kop Weespertrekvaart
Adres	H.J.E. Wenckebachweg
Kadaster	ASD11 O 04304
RD-coördinaten	N X 123.308 Y 483.860 O X 123.340 Y 483.836 Z X 123.315 Y 483.803 W X 123.283 Y 483.828
TOPO-code MenA	WTV
OM-nummer	2484905100
Bevoegd gezag	Gemeente Amsterdam, Stadsdeel Oost
Uitvoerder	Gemeente Amsterdam, Monumenten en Archeologie
Beheer en plaats documentatie	Gemeente Amsterdam, Monumenten en Archeologie

1 Inleiding

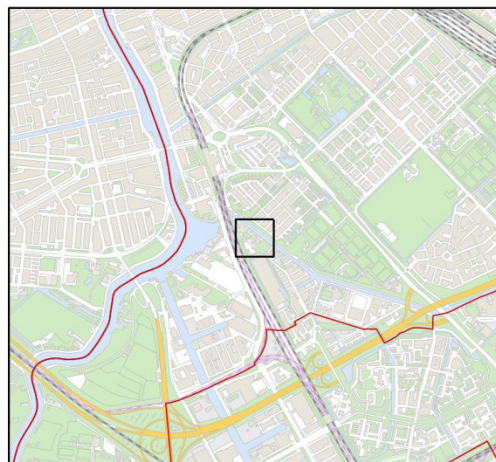
In april 2015 is gestart met het bouwrijp maken van het ontwikkelgebied Kop Weespertrekvaart tussen de H.J.E. Wenckebachweg en de Weespertrekvaart. De werkzaamheden omvatten de aanleg van een vierkante jachthaven, een bodemsanering en het verwijderen van ondergrondse obstakels tot 1 m onder maaiveld. Voor het plangebied gold een archeologische verwachting vanwege de mogelijke aanwezigheid van restanten van buitenplaatsen die in de 17de en 18de eeuw langs de Weespertrekvaart waren gevestigd. Vanwege de bodemverstoring die het bouwrijp maken van het terrein met zich mee zou brengen, is in het uitvoeringsplan een archeologisch veldonderzoek opgenomen.

De archeologische begeleiding is op 21 en 22 april 2015 uitgevoerd door het veldteam van de afdeling Archeologie van Monumenten en Archeologie (MenA). Het veldonderzoek was geconcentreerd op de aanleg van de jachthaven omdat hier tot een diepte van ca. 2,3 m – NAP werd ontgraven. De overige saneringswerkzaamheden bleven beperkt tot de 19de/20ste-eeuwse ophogingslagen van zand en vonden onder een laag regime van archeologische begeleiding plaats.

Amsterdam, Kop Weesperrekvaart

TOPO-code MenA: WTV

¹ Het onderzoeksgebied (rood omlijnd; vlaksgewijze ontgraving) binnen het ontwikkelgebied Kop Weesperrekvaart (grijs omkaderd; laag regime archeologische begeleiding) op de Grootschalige Basiskaart van Amsterdam, 2017

2 Achtergronden en vraagstelling

2.1 Historische achtergronden

Het onderzoeksgebied is gelegen langs de Weespertrekvaart, een waterverbinding tussen Amsterdam en Weesp die in 1639 werd gerealiseerd door de aaneenschakeling van een aantal bestaande waterwegen. Het startpunt in Amsterdam was de ringvaart van de Watergraafsmeerpolder, een voormalig meer dat in 1629 was drooggelegd. Ten westen van dit deel van de Weespertrekvaart lag het Hoge Land, een deelgebied van de Grote Duivendrecht Polder, dat zich gedurende de late 17de en 18de eeuw ontwikkelde tot een populair recreatiegebied voor de gegoede Amsterdamse burgerij. Langs de vaart werd een aantal luxe buitenverblijven opgericht, omringd door geometrische siertuinen, en later door landschapstuinen. Meestal werd het buitenleven in deze regio gecombineerd met productieve activiteiten, zoals landbouw of diverse vormen van ambacht.¹

Op de kaarten van Gerrit Drogenham (ca. 1700) en Pieter Mol (1770) (afb. 2 en 4) zijn rond de onderzoekslocatie twee grote buitenverblijven met naam aangeduid: *Waslust* en *Solitudo* (ook: *Lindhove*). *Waslust* werd waarschijnlijk omstreeks 1723 gebouwd en diende niet alleen als buitenverblijf, maar ook als wolwasserij.² *Solitudo* had in de eerste plaats een recreatieve functie – in een akte uit 1741 werd het aangeduid als 'plaisierplaats' - en bestond tot de afbraak in 1798 uit een verblijfsgebouw omgeven door een uitgestrekt tuinencomplex. Volgens de kaart van de Watergraafsmeer door Pieter van den Berghe (1719) lagen tussen *Waslust* en *Solitudo* lagen, ter hoogte van het plangebied, nog twee kleinere gebouwen met een moestuin (afb. 3).

In de periode tussen 1780 en 1830 werden veel buitenplaatsen in de omgeving van Amsterdam afgebroken, onder druk van de economische achteruitgang in combinatie met een toegenomen behoefte aan landbouwgrond.³ Op de eerste kadastrale kaarten van de gemeente Ouder-Amstel uit de periode 1811-1832 is binnen het onderzoeksgebied geen bebouwing (meer) te zien (afb. 5). Wel bestond volgens het kadaster een *huis met erf* op het naastgelegen perceel van de Amsterdamse advocaat Pieter Bruynen, die tevens alle omringende landerijen in bezit had.⁴ Dit gebouw werd halverwege de 19de eeuw ontwikkeld tot de eerste Nederlandse Kalksteenbranderij en cementmolen (afb.6), die zich tot vlak buiten het onderzoeksgebied uitstreckte. Het industriële karakter van de strook langs de Weespertrekvaart versterkte zich verder na de annexatie van het Hoge Land tussen Weespertrekvaart en Amstel door Amsterdam in 1921. Op het terrein van de kalksteenbranderij verscheen een autobandenfabriek van het bedrijf Firestone. In de late 20ste eeuw vond het gebied vooral gebruik door kleinere bedrijven en als clubterrein van de Hell's Angels.

¹ Mulder 2006, 19-20

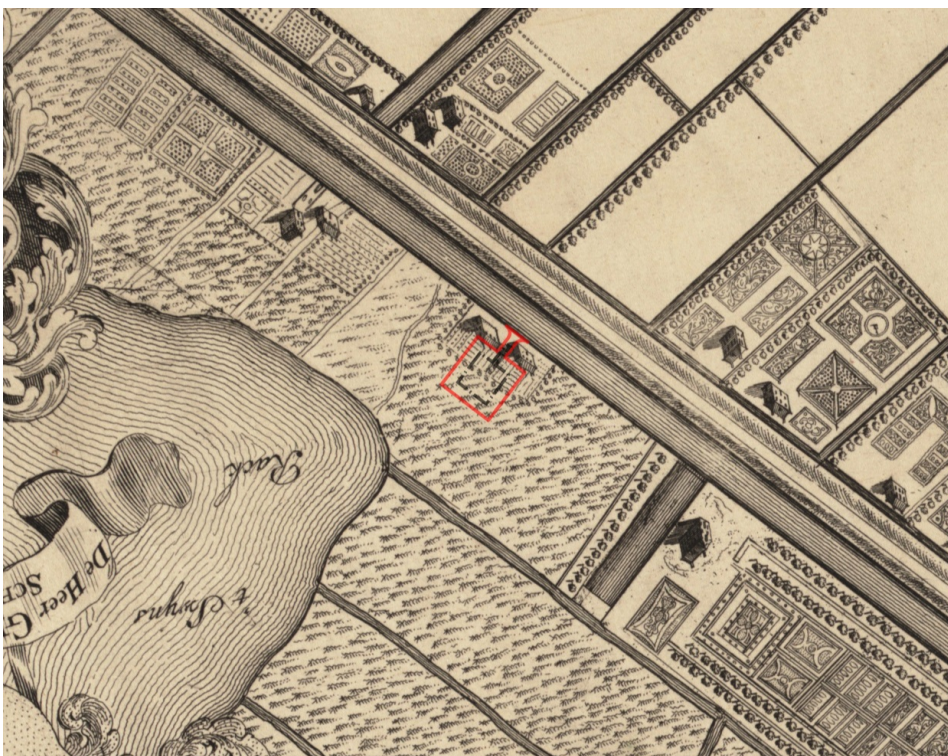
² Bertram 2005, 360

³ Mulder 2006

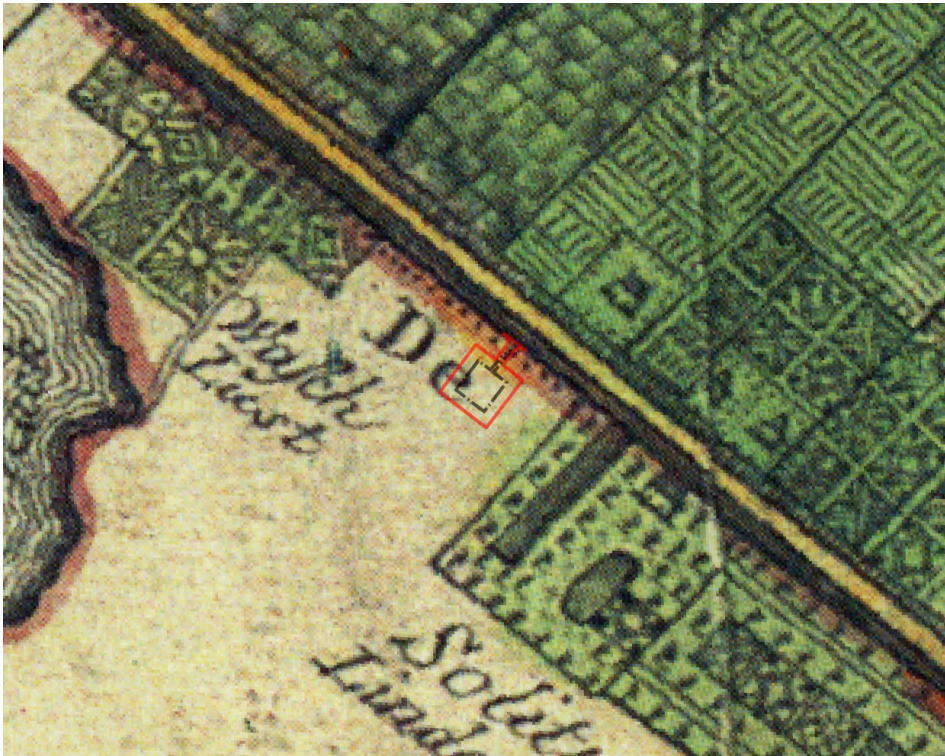
⁴ Oorspronkelijke Aanwijzende Tafel Ouder-Amstel, Noord Holland, sectie A, blad 004 (OAT07089A004; Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed)

2 Het onderzoeksgebied (rood omlijnd) op de kaart van Drogenham, ca. 1700 (Stadsarchief Amsterdam)

3 Het onderzoeksgebied (rood omlijnd) op de kaart van van den Berghe, 1719 (Stadsarchief Amsterdam)

4 Het onderzoeksgebied (rood omlijnd) op de kaart van Mol, ca. 1770 (Stadsarchief Amsterdam)

5 Het onderzoeksgebied (rood omlijnd) op een kadastrale kaart van de gemeente Ouder-Amstel uit de periode 1811-1832 (MINo7089A01; Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed)

6 Eerste Nederlandsche Steenkalk Branderij, prent 1869 (Stadsarchief Amsterdam afb. 010194001881)

7 Kaart van Seyffardt's Boekhandel, 1896 (Stadsarchief Amsterdam afb. KOKA00279000001)

2.2 Vraagstelling en methodiek

Het veldonderzoek was geconcentreerd op de aanleg van de jachthaven in het midden van het ontwikkelgebied. Dit werk behelsde de vlaksgewijze ontgraving van een werkput van 25 bij 25 m met een richting de Weespertrekvaart lopend toegangskanaal. De maximale diepte van de ontgraving was ca. 2,30 m - NAP. Op basis van het vooronderzoek vielen binnen deze ontgravingsdiepte ophogingslagen te verwachten daterend van vóór de late 19de eeuw.⁵ Voor de begeleiding van de overige saneringswerkzaamheden, die beperkt bleven tot de laat 19de/20ste-eeuwse ophogingslagen van zand, gold conform het Programma van Eisen een laag regime. Dit betekende dat het onderzoek was hier beperkt bleef tot het in kaart brengen en bergen van eventueel aanwezige structuren onder het ophogingszand.

Het doel van de Archeologische Begeleiding was om te verifiëren of binnen het onderzoeksgebied resten aanwezig waren van (voornoemde) historische buitenplaatsen langs de Weespertrekvaart. Daartoe zijn alle aanwezige archeologische sporen in kaart gebracht en is in het centrum van de put een profielstaat gedocumenteerd van ca. 1 m in lengte. De Archeologische Begeleiding is uitgevoerd door het veldteam van de afdeling Archeologie van Monumenten en Archeologie (MenA) volgens de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA), versie 3.3.

⁵ Monumenten & Archeologie Quickscan 15-036; Wullink 2015

3 Sporen en structuren

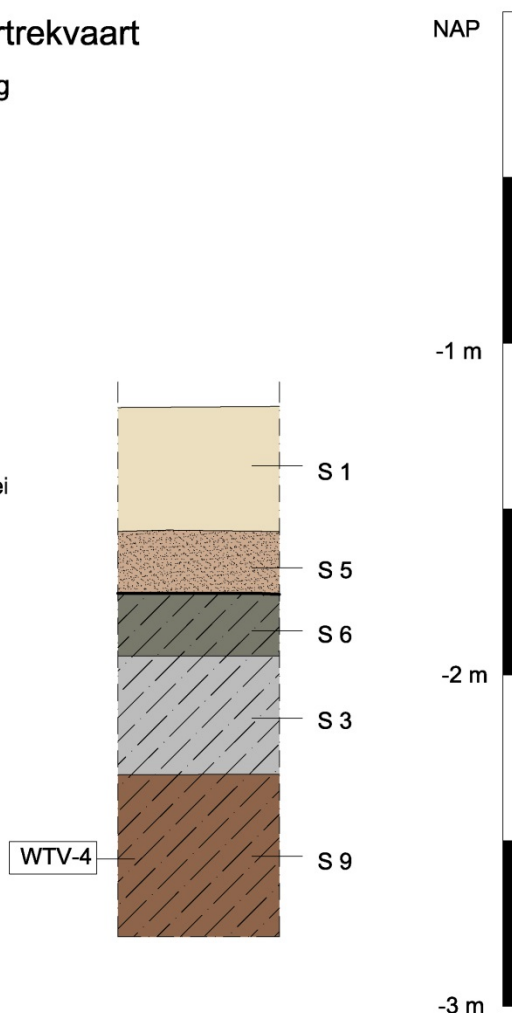
De Archeologische Begeleiding heeft in totaal negen sporen en vijf vondstnummers opgeleverd. Deze hielden verband met de (bouw)ontwikkeling vanaf de vroege 19de eeuw ter plaatse van de aan te leggen jachthaven. De begeleiding van de overige saneringswerkzaamheden op het terrein leverde vanwege de geringe diepte, binnen het niveau van de laat 19de/20ste-eeuwse ophogingen, geen relevante sporen en structuren op.

8 Alle sporenkaart vindplaats WTV

Profielstaat

De profielstaat in het midden van de werkput was aangelegd tot een diepte van 2,80 m - NAP en vormde het diepste waargenomen niveau binnen het onderzoeksgebied (afb. 9). De onderste zichtbare bodemlaag was een ophoging van donkerbruine zandige klei met keramiekafval (ca. 1800-1850) (S 9). Op 2,32 m - NAP werd de laag afgedekt door een ophoging van grijze zware klei (S 3) met een veraarde bovenlaag (S 6). De top van dit ophogingspakket lag met een hoogte van 1,76 m - NAP net boven de historisch bekende polderpeil van het Hoge Land van de Duivendrecht polder (1,90 m – NAP). Dit maaiveldniveau werd afgedekt door een pakket grijze klei met resten van bouwpuin tot 1,36 m - NAP (S 5). Hierop lag een pakket geel en grijs gevlekt zand (S 1). Deze laatste fase valt in verband te brengen met de late 19de-eeuwse en zoste-eeuwse ontwikkeling van het terrein.

Amsterdam, Weespertrekvaart**Archeologische Begeleiding****Profielstaat**

9 Profielstaat in het midden van het onderzoeksgebied

10 Een van de gemetselde bakstenen poeren (S 4) in ophogingslaag S 3, en de ondergelegen ophoging S 9

Sporen in het vlak

De bodem van de werkput op 2,30 m - NAP werd hoofdzakelijk gevormd door de kleiophoging S 3. Dit pakket werd echter op meerdere plaatsen doorsneden door het recentere klei en puinpakket S 5 en zandophoging S 1. De veraarde toplaag S 6, die in de profielstaat zichtbaar was, kon niet in het vlak worden waargenomen, wat betekent dat terrein eerder tot beneden het vroeg 19de-eeuws maaiveldniveau is ontgraven. In de intacte delen van S 3 resteerden een cluster van drie poeren van rode baksteen met formaat 18,5 x 10 x 4 cm (S 4) (afb. 10), en een vierde poer van grotere bakstenen (25 x 12 x 5 cm) (S 8) verder naar het zuiden. Één van de poeren liep tenminste door tot een diepte van 2,65 m - NAP en lag op dit niveau in ophoging S 9. Aangezien geen in steek zichtbaar was, zijn de poeren gelijktijdig aangelegd met de ophoging S 9 / S 3 (1800-1850). In hetzelfde pakket bevond zich een rechthoekige met puin gevulde waterkelder (S 7) van 2,82 x 1,06 m (afb. 11). Het tongewelf van de waterkelder bestond uit op hun kant gemetselde rode bakstenen (22 x 10 x 3,5 cm) bekleed met bakstenen op hun plat. De rechthoekige mond van de waterkelder was gesloopt tot 2,16 m - NAP. De waterkelder moet gelijktijdig of later zijn aangelegd dan ophogingslaag S 3 (1800-1850).

S 3 werd aan de oostzijde van de put doorsneden door een kuil, gevuld met grijs kleiig zand en een grote hoeveelheid aardewerk gerelateerd aan de productie van loodwit (1800-1850) (S 2) (afb. 12). Hierop lag hetzelfde puinhoudende kleipakket dat in het overig deel van de put is waargenomen. Op ca. 1,50 m - NAP werd deze laag afgedekt door het pakket grijs en geel zand (1875-heden) tot op maaiveldniveau (0,62 m - NAP).

11 De 19de-eeuwse waterkelder (S 7), gezien in noordelijke richting

12 Afvalstort van aardewerk voor de productie van loodwit (S 2)

4 Vondsten

De archeologische begeleiding heeft een geringe hoeveelheid vondsten opgeleverd uit de periode 1600-1925. Deze zijn hieronder gecatalogiseerd naar vondstcontext. Voor de beschrijving van de objecten van keramiek en glas zijn de coderingen gebruikt van het 'Classificatiesysteem voor Laat- en Post Middeleeuws Aardewerk en Glas', beter bekend als het Deventer Systeem.⁶

4.1 Ophoging S 9

Het materiaal uit ophoging S 9 (WTV-4) heeft een ruime looptijd van ca. 1600 tot 1775-1850 (afb. 13). Meest recente en best dateerbare vondst is een pijparden rookpijp. Het hielmerk, 89 gekroond, is tussen 1751 en 1879 in gebruik geweest. Op basis van de vormkenmerken (een gespannen ovalen ketel) is een nauwere datering mogelijk, in de periode 1800-1850. Overig goed dateerbaar materiaal betreft onder meer resten van kraakporselein met vakverdeling (p-bor-4; 1600-1650), een fruitbakje (r-fru-3; 1725-1800), een groen geglazuurde test (r-tes-3; 1675-1825) en een creamware bord (iw-bor-4; 1760-1800). De context is op basis van de vondsten gedateerd in de periode 1800-1850.

13 17de- tot vroeg 19de-eeuws materiaal uit ophoging S 9 (WTV-4)

⁶ Dit Classificatiesysteem voor Laat- en Post Middeleeuws Aardewerk en Glas is een standaard beschrijving van aardewerk uit 1250-1900 naar baksel (materiaalsoort), specifiek model en vorm.

4.2 Waterkelder S 7

Uit de ophoging S 3 direct tegen de waterkelder S 7 (WTV-3) komen een rookpijp met ovalen ketel en hielmerk 46 gekroond (1731-1800) en een compleet medicijnflesje van groen glas (WTV-3-1; type gl-fle-11; 1700-1825) (afb. 14).

14 18de-eeuws medicijnflesje (gl-fle-11) (WTV 3-1), afkomstig uit de bodem rond waterkelder S 7

4.3 Afvalstort S 2

De afvalstort S 2 bestond uit grijs kleiig zand met een grote hoeveelheid aardewerk (WTV-1). Één voorwerp betreft een grape uit de periode 1775-1825 (type r-gra-61). Het overgrote deel van de context bestond echter uit sterk gefragmenteerd aardewerk voor de productie van loodwit, waarvan enkele representatieve voorbeelden zijn verzameld (afb. 15). Het loodwit productie aardewerk uit deze Amsterdamse context komt in vorm overeen met dat uit onder meer Zaandam (afb. 16)⁷. Een andere parallel is het loodwitaardewerk afkomstig van de locatie van de voormalige loodwit- en cementfabriek van de familie Hoogeveen (ca. 1800-1875) in Utrecht.⁸

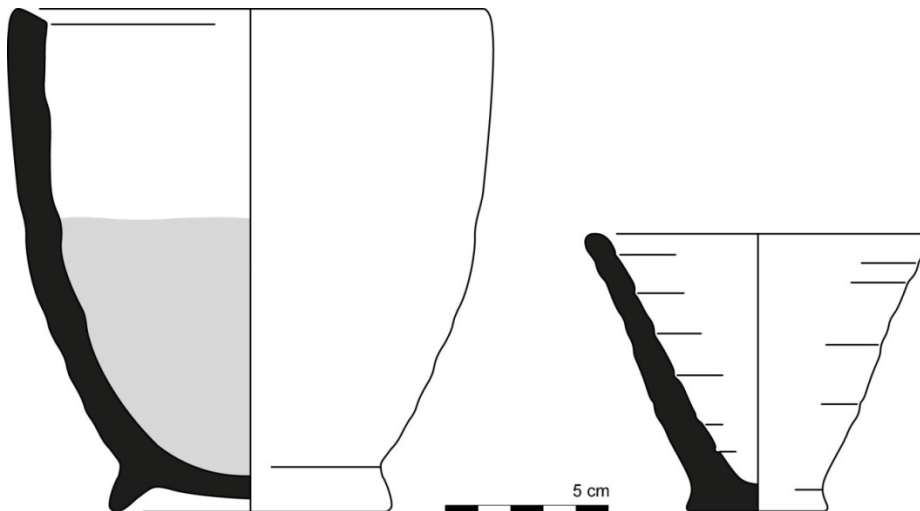
Het loodwitaardewerk is in twee hoofdgroepen onder te verdelen. Er zijn de grotere oxideerpotten van roodbakkend aardewerk, waarvan alleen de bodem bewaard is gebleven. Ze zijn dikwandig en aan de binnenzijde voorzien van loodglazuur en hebben een handgevormde (WTV-1 #001) of gedraaide standring (WTV-1 # 002). Daarnaast zijn er de kleinere kegelvormige mallen met een standvlak van ongeglazuurd roodbakkend aardewerk. De binnenzijde is bedekt met een residu van loodwit. Gezien de homogene samenstelling van het afval, dat bestaat uit zowel de voor de loodwitproductie volgens de Hollandse methode noodzakelijke oxideerpotten als de droogmallen, is het aannemelijk dat deze benodigdheden op het terrein zelf of in de nabije omgeving zijn gebruikt voor loodwitproductie tussen ca. 1800 en 1850.

⁷ Stuurman 1977

⁸ Klijn 1995, 320; molendatabase.org (nr. 5278)

15 Aardewerk voor de productie van loodwit uit afvalstort S2: vier mallen (links) en twee oxideerpotten (rechts) (WTV-1)

16 Een vergelijkbaar type oxideerpot en mal afkomstig uit Zaandam (naar Stuurman 1977)

4.3.1 Loodwitproductie in Nederland

Loodwit was al in de Oudheid bekend en werd onder meer gebruikt als geneesmiddel, zoetstof en conserveermiddel. Ook vormde het materiaal de belangrijkste grondstof voor kunst- en huisschilders. Eeuwenlang gold loodwit namelijk als het enige pigment dat een helderwitte, flexibele en goed dekkende verf opleverde. Ondanks dat de giftigheid van het product al in de 17de eeuw bekend was, werd het gebruik van loodwitverf pas in de 20ste eeuw op grote schaal aan banden gelegd.⁹

⁹ Lintsen 1993, 206

De loodwitindustrie werd in de 17de en 18de eeuw gedomineerd door Nederlandse bedrijven, onder meer vanwege een innovatie die efficiënte en grootschalige productie mogelijk maakte. Volgens deze 'Hollandse methode' liet men azijnzuur en waterdamp inwerken op metallisch lood, waardoor basisch loodacetaat ontstaat. Door de verbinding met kooldioxide vormt zich vervolgens basisch loodcarbonaat – loodwit.

In de praktijk ging men als volgt te werk. Eerst werden de aardenwerken oxideerpotten voorzien van een bodem kokende wijn- of bierazijn en werd daarboven een opgerolde plaat lood geplaatst of gehangen. De gevulde potten werden vervolgens afgedekt en per honderden of duizenden enkele weken bewaard in een ingegraven hoop paardenmest of stro met paardenurine. Onder deze omstandigheden vormde zich aan oppervlak van de loodspiraal een korst van loodwit, dat na enkele weken kon worden losgeklopt. Vaak werd het materiaal vervolgens nog gemengd met regenwater, soms aangevuld met krijt of kalk, en in een loodwitmolen fijngezeven. De fijne drab werd vervolgens in kegelvormige aardenwerken potjes te drogen gelegd, zodat uiteindelijk een zogenaamd 'loodwitbrood' of 'loodwitbol' ontstond, een vorm die kenmerkend was voor Hollands loodwit.¹⁰

De Nederlandse loodwitproductie beleefde zijn hoogtijdagen in de late 18de eeuw, maar kwijnde vanaf het begin van de 19de eeuw in rap tempo weg. Niet alleen viel dit te wijten aan de Franse overheersing (1795-1813) waarmee Nederland definitief haar dominante positie in de wereldhandel verloor, maar ook schoten de Hollandse loodwitmakers in innovatief opzicht tekort. Terwijl in het buitenland druk geëxperimenteerd werd met moderne scheikundige technieken die een veel efficiëntere productie mogelijk maakten, bleven de 19de-eeuwse Hollandse loodwitfabrikanten vasthouden aan het gebruik van bierazijn en paardenmest. Kende de omgeving van Amsterdam samen met de Zaanstreek aan het einde van de 18de eeuw nog tien loodwitfabrieken, in 1824 was dit aantal afgenomen tot vier en in de late 19de eeuw was hier nog één van over.¹¹

4.3.2 Loodwitproductie in de plaatselijke omgeving

Van de gemeente Ouder-Amstel, waar het plangebied tot 1921 deel van uitmaakte, is bekend dat hier omstreeks 1816 een enkele loodasbranderij was gevestigd met één werknemer.¹² De precieze locatie hiervan is in het kader van dit onderzoek niet achterhaald, maar mogelijk bestaat er een relatie tot de afvalstort langs de Weespertrekvaart. Aannemelijk is in ieder geval dat de afvalstort in verband staat met de 19de-eeuwse kalksteenbranderij vlak buiten het onderzoeksgebied (hst. 2). De combinatie van loodwitproductie en de verwerking van kalk is onder meer bekend van de eerder genoemde fabriek van de familie Hoogeveen in Utrecht, waar onder meer loodwit, gips, cement en pleister werd gemaakt.¹³

¹⁰ Stuurman 1977, 86-88; Homburg & de Vlieger 1993, 207-208

¹¹ Homburg & de Vlieger 1993, 214

¹² MacLean 1979, 235

¹³ Klijn 1995, 320; molendatabase.org (nr. 5278)

5 Conclusie

De Archeologische Begeleiding van het bouwrijp maken van het ontwikkelgebied Kop Weespertrekvaart was geconcentreerd op de diepe ontgraving tot ca. 2,30 m – NAP van een jachthaven in het midden van het terrein. In het resterende deel werden alleen de laat 19de/20ste-eeuwse ophogingslagen tot geringe diepte ontgraven en zijn geen archeologische sporen of structuren gedocumenteerd.

Het onderzoek ter plaatse van de jachthaven heeft een inzicht geboden in het gebruik van het terrein vanaf de vroege 19de eeuw. Het bestaan van een oudere buitenplaats, zoals gesuggereerd door de kaart van Pieter van den Berghe uit 1719, kon daarom niet worden geverifieerd. Wel werd uit de sporadisch aanwezige structuren duidelijk dat het terrein in de vroege 19de eeuw bebouwd is geweest. Vier bakstenen poeren vallen mogelijk toe te schrijven aan de gebinten van een klein gebouw of schuur, maar vanwege het geringe aantal kon hiervan geen plattegrond worden gereconstrueerd. De enige samenhangende structuur was een waterkelder: deze drinkwatervoorziening kan er op wijzen dat het terrein bewoond is geweest. De datering van de waterkelder, eveneens in de vroege 19de eeuw, is opvallend laat voor dit type structuur. Omstreeks 1800 werd in Amsterdam overgeschakeld op het gebruik van grootschalige verswaterbakken onder de centrale pleinen van de stad en nam het gebruik van individuele waterkelders snel af. De aanwezigheid van de waterkelder langs de Weespertrekvaart suggereert dat het gebruik van de waterkelder in het landelijk gebied buiten het bereik van de stedelijke voorzieningen langer bleef voortbestaan. Vóór 1832 moet het complex zijn afgebroken, aangezien op de eerste kadastrale kaart van Ouder-Amstel ter plaatse geen bebouwing meer voorkomt.

In dezelfde periode (1800-1850) is het terrein gebruikt voor de stort van afval dat vrijwel volledig bestond uit aardewerk voor de productie van loodwit. Een andere interpretatie van de eerder genoemde bebouwing is daarom dat het een kleinschalige loodwitfabriek betrof. De waterkelder kan in dat geval hebben gediend als voorziening voor regenwater, dat nodig was voor de vervaardiging van loodwitbroden. De aanwezigheid van een loodwitfabriek langs de Weespertrekvaart wordt niet direct bevestigd door historische bronnen, wel valt een verband te leggen met een vermelding uit 1816 van een zeer kleinschalige loodasbranderij in de gemeente Ouder-Amstel, waar het onderzoeksgebied tot 1921 deel van uitmaakte. Het loodwitafval kan ook afkomstig zijn van het naburige perceel, dat in handen was van dezelfde grondeigenaar. Het daar gelegen pand werd, uitgaande van de kadastrale kaart van Ouder-Amstel en de vermelding van de Eerste Nederlandsche Steenkalkbranderij tussen 1832 en 1869 uitgebreid met onder meer een cementmolen, die ook ingezet kon worden voor het malen van loodwit.

De sporen op de plek van de jachthaven, waaronder de afvalstort van loodwitaardewerk, zijn vanaf de maximale ontgravingsdiepte (ca. 2,3 m - NAP) in situ behouden en zijn afgedekt door een laag schoon zand. Op het overige deel van het terrein kunnen resten aanwezig zijn vanaf ca. 1,5 m - NAP. Bij eventuele toekomstige bouw- of aanlegwerkzaamheden dieper dan dit saneringsniveau dient daarom rekening te worden gehouden met de aanwezigheid van archeologische waarden in de ondergrond.

6 Literatuur

Duco, D.H., *Merken en merkenrecht van de pijpenmakers in Gouda*. Amsterdam 2003

Mulder, R., *Op afbraak. De sloop van buitenplaatsen in de periode 1780-1830*. Doctoraalscriptie Universiteit Utrecht 2006

Homburg, E., J.H. de Vlieger, 'Loodwit', in: H.W. Lintsen, *Geschiedenis van de techniek in Nederland. De wording van een moderne samenleving 1800-1890. Deel IV*. Zutphen 1993

Klijn, E. M. Ch. F., *Loodglazuuraardewerk in Nederland. De collectie van het Nederlands Openluchtmuseum*. Arnhem 1995

MacLean, J., 'Loodwitfabrieken in de negentiende eeuw', in: *Rotterdams Jaarboekje, 8ste reeks 7*, Rotterdam 1979, 233-252

Stuurman, H. W., 'Loodwitpotten – loodwitmolens – loodwitindustrie. Een bijdrage tot de industriële archeologie', in *Westerheem Jaargang XXV (1976)*. Den Haag 1977, 79-96

Wullink, A. J., *Een archeologisch bureau-onderzoek en karterend booronderzoek voor het plangebied Kop Weespertrekvaart, aan de H.J.E. Wenckebachweg in Amsterdam (NH)*. ArchoSupport Publicatie 2015-1 2015

Bijlage 1 Sporen

<i>S</i>	<i>NAP</i>	<i>NAP onder</i>	<i>beschrijving</i>	<i>interpretatie</i>	<i>vondstnr</i>	<i>datering</i>
1	-0,62	-1,36	Geel/grijs zand	Ophoging	2	1850-
2	-2,02		Grijze klei + zand + afval (loodwitpotten)	Afvalstort	1	1800- 1850
3	-2,32	-1,76	Zware grijze klei	Ophoging		1800- 1850
4	-2,31		Drie poeren van rode baksteen (18,6 x 10 x 4 cm), gemetseld met kalkmortel. 5-lagenmaat: 22 cm. Onderkant niet bereikt, ligt dieper dan 2,65 m - NAP	Fundering van structuur	5	1800- 1850
5	-1,76	-1,36	grijze klei + puin	Ophoging/sloopleag		1850-
6		-1,76	Veraarde klei	Maaiveldniveau ca. 1800		1800- 1850
7	-2,16		Waterkelder (2,82 x 1,06), tras gemetseld, tongewelf van op hun kant gemetselde rode bakstenen (22 x 10 x 3,5 cm), bekleed met bakstenen op hun plat	Waterkelder	3	1800- 1850
8	-2,40		Poer van rode baksteen (25 x 12 x 5 cm)	Poer, fundering van structuur		1800- 1850
9		-2,32	Donkerbruine zandige klei met keramiekafval	Ophoging	4	1800- 1850

Bijlage 2 Vondsten

vondstnr	subnr	(#)	spoor	N	object	materiaal	kenmerken	dev sys	datering
1	1	2	3	pot	keramiek: roodbakkend	oxideerpot voor productie van loodwit, handgevormde standring, loodglazuur aan binnenzijde	r	1700- 1900	
1	2	2	2	pot	keramiek: roodbakkend	oxideerpot voor productie van loodwit, gedraaide standring, loodglazuur aan binnenzijde	r	1700- 1900	
1	5	2	11		keramiek: roodbakkend		r	1600- 1900	
1	4	2	1	grape	keramiek: roodbakkend		r- gra- 61	1775- 1825	
1	3	2	4	vorm	keramiek: roodbakkend	vorm voor productie loodwit halffabrikaat, ongeglazuurd	r	1600- 1900	
2	2	1	1		keramiek: industrieel	motief: floraal, gestileerd		1900- 1925	
2	1	1	1	pot	keramiek: witbakkend	Koperglazuur, groen buitenzijde, geel binnenzijde	w- pot	1700- 1850	
3	1	7	1	rookpijp	keramiek: pijpaarde	Basistype 3, ovaal, grof, gerookt, HM: 46 gekroond		1731- 1800	
3	1	7	1	fles	glas	Medicijnfles (als HE7- 1-68)	gl- fle- 11	1700- 1825	
4	1	9	1	rookpijp	keramiek: pijpaarde	Basistype 3, ovaal, overbelast, grof, gerookt, HM: 89 gekroond (Duco 2003, 1031)		1800- 1850	
4	2	9	1	rookpijp	keramiek: pijpaarde	Indet		1700- 1900	
4	6	9	1	bord	keramiek: industrieel: creamware		iw- bor	1760- 1800	
4	4	9	1	bord	keramiek: industrieel: creamware		iw- bor- 4	1760- 1800	
4	10	9	1		keramiek: porselein		p	1600- 1700	

4	3	9	1	bord	keramiek: porselein: kraak	Vakverdeling	p- bor- 4	1600- 1650
4	11	9	1		keramiek: roodbakkend		r	1600- 1900
4	7	9	1	fruitbakje	keramiek: roodbakkend		r- fru- 3	1725- 1800
4	9	9	1		keramiek: steengoed		s2	1600- 1850
4	8	9	2		keramiek: witbakkend		w	1600- 1850
4	12	9	1	schaal	keramiek: witbakkend		w- lek	1700- 1900
4	5	9	1	grape	keramiek: witbakkend	koperglazuur	w- tes- 3	1675- 1825
5		4	1	baksteen	bouwcramiek	Oranje baksteen (18,8 x 9,3 x 4 cm)		1650- 1800

AAR (Amsterdamse Archeologische Rapporten)

In druk verkrijgbaar

Als PDF te downloaden op www.amsterdam.nl/monumenten-en-archeologie

AAR 1		<i>Wonen aan een wagenplein. AO Haarlemmerplein (2005).</i> Amsterdam 2006
AAR 2		<i>Tweede Kostverlorenkade. IVO (2006).</i> Amsterdam 2006
AAR 3		<i>Verschansen achter vuilnis. IVO Amstelstraat (2006).</i> Amsterdam 2007
AAR 4		<i>Scherven uit de Pottenbakkersgang. AO Westerstraat (2003).</i> Amsterdam 2007
AAR 5		<i>In de schaduw van de VOC. AO Rapenburg (2005).</i> Amsterdam 2007
AAR 6		<i>Beerputten en bedrijvigheid. AO Konijnenstraat (2003).</i> Amsterdam 2007
AAR 7		<i>Zerken en graven in de Nieuwezijds Kapel. IVO Rokin (2005).</i> Amsterdam 2007
AAR 8		<i>Opgraving van een mikwe in de Nieuwe Synagoge. Jonas Daniël Meijerplein (2006),</i> Amsterdam 2007
AAR 9		<i>De Hallen. IVO Bilderdijkkade (2006).</i> Amsterdam 2006
AAR 10		<i>Een fontein in de Buitensingel. AB Leidseplein (2006).</i> Amsterdam 2006
AAR 11		<i>Diemen Tolbrug. IVO Muiderstraatweg (2006).</i> Amsterdam 2008
AAR 12		<i>Boezemgemaal Halfweg. IVO Wethouder van Essenweg (2006).</i> Amsterdam 2007
AAR 13		<i>Frans Ottenstadion. IVO Amstelveenseweg (2004).</i> Amsterdam 2007
AAR 14		<i>Archeologisch opgraving Vijzelstraat (2004).</i> Amsterdam 2007
AAR 15		<i>Aanplempingen in het IJ. AO Martelaarsgracht (2003).</i> Amsterdam 2007
AAR 16		<i>Schuilkerk de Papagaai. AO Kalverstraat (2004).</i> Amsterdam 2008
AAR 17		<i>De saillant van Het Blaauw hoofd. IVO Van Diemenstraat (2006).</i> Amsterdam 2007
AAR 18		<i>De noordwestelijke oever van Oostenburg. AO Oostenburgermiddenstraat (2006).</i> Amsterdam 2006
AAR 19		<i>Het Shell-terrein. IVO Grasweg (2004).</i> Amsterdam 2007
AAR 20		<i>Het RIVA-terrein. IVO Baarsjesweg (2005).</i> Amsterdam 2008
AAR 21		<i>De Ceintuurbaanpanden. AB Tweede Sweelinckstraat / Sint Willibrordusstraat (2006).</i> Amsterdam 2008
AAR 22		<i>Het Purperhoedenveem. AO Oudezijds Voorburgwal (2004).</i> Amsterdam 2008
AAR 23		<i>Noord/Zuidlijn, locatie Rokin. AB / AO 2003-2006.</i> Amsterdam 2007
AAR 24		<i>Sportpark Ronald McDonald, IVO Zunderdorpergouw (2007).</i> Amsterdam 2008
AAR 25		<i>N 44, De Keyzer. IVO Czaar Peterstraat (2008).</i> Amsterdam 2008
AAR 26		<i>Het Luycksterrein. IVO Overamstelstraat (2004).</i> Amsterdam 2008
AAR 27		<i>Oranjerie in Frankendael. AO Middenweg (2003).</i> Amsterdam 2008
AAR 28		<i>Serviesgoed uit een 18de-eeuwse beerput. AO Derde Weteringdwarsstraat (2003).</i> Amsterdam 2008
AAR 29		<i>Profiel van de 17de-eeuwse stadswal. AB Marnixplein (2004).</i> Amsterdam 2008
AAR 30		<i>Bolwerk Oosterblokhuis. AO Prof. Tulpplein (2005).</i> Amsterdam 2008
AAR 31		<i>Van Amstelbocht tot Binnengasthuis. AO Oude Turfmarkt (2005).</i> Amsterdam 2009

AAR 32		<i>N 43 / Funenpark. AB Cruquiuskade (2008).</i> Amsterdam 2009
AAR 33		<i>Het gemeentearchief terrein. IVO Amsteldijk 67 (2009).</i> Amsterdam 2009
AAR 34		<i>Spaarndammerdijk 320. IVO (2007).</i> Amsterdam 2009
AAR 35		<i>Wonen aan twee stegen. AO Paardenstraat (2004).</i> Amsterdam 2008
AAR 36		<i>Een 17de-eeuwse beerput in de grachtengordel. AO Keizersgracht 355 (2005).</i> Amsterdam 2009
AAR 37		<i>Noordoosthoek van een 13de-eeuws verdedigingswerk. AO Nieuwezijds Kolk (2006).</i> Amsterdam 2009
AAR 38		<i>Een dam rond 's Lands Dok. AO Marineterrein Kattenburgerstraat (2005).</i> Amsterdam 2009
AAR 39		<i>Rust en Werk. AB Amsteldijk 67 (2009).</i> Amsterdam 2009
AAR 44		<i>Kelderwoningen en een beerput in de Lastage. AO Nieuwe Jonkerstraat (2007).</i> Amsterdam 2010
AAR 45		<i>De Sint Anthonispoort en de stadsmuur. AB Nieuwmarkt (2007).</i> Amsterdam 2010
AAR 46		<i>Boren voor de Bijenkorf, AB Noord/Zuidlijn Dam (2007).</i> Amsterdam 2010
AAR 47		<i>Spuistraat AO Spuistraat 256-258 (2008).</i> Amsterdam 2010
AAR 48		<i>Sporen in de Suikerbakkerssteeg, AO OZ Voorburgwal (2008).</i> Amsterdam 2010
AAR 49		<i>Bewoning tussen Nes en stadswal, AO OZ Voorburgwal/Pieter Jacobsstraat (2005).</i> Amsterdam 2010
AAR 50		<i>Glasafval op het achtererf, AO Rozenstraat (2006).</i> Amsterdam 2010
AAR 51		<i>De Buiksloterbreek. IVO Marjoleinterrein, Amsterdam (2009).</i> Amsterdam 2010
AAR 52		<i>Plavuizen in de Kalverstraat. AB Kalverstraat 151, Amsterdam (2008).</i> Amsterdam 2010
AAR 53		<i>Bolwerk Muiden. AB Sarphatistraat 470, Amsterdam (2010).</i> Amsterdam 2010
AAR 54		<i>Archeologische Signaleringskaart Amsterdam.</i> Amsterdam 2010
AAR 55		<i>Rozenstraat 194, AO, Amsterdam (2009).</i> Amsterdam 2010
AAR 56		<i>Bergbezinkbassin, AB Haarlemmerplein, Amsterdam (2010).</i> Amsterdam 2011
AAR 57		<i>De Nieuwe Ooster. IVO Rozenburghlaan, Amsterdam (2011).</i> Amsterdam 2011
AAR 58		<i>Ophogingen en bedrijfsafval VOC-werf. AB Oostenburg kavel 5, Amsterdam (2009).</i> Amsterdam 2011.
AAR 59		<i>Van Buitenpolder tot Uilenburg. AO Oudeschans 5-11, Amsterdam (2008).</i> Amsterdam 2011
AAR 60		<i>Wonen achter de OZ Voorburgwal. AO OZ Armsteeg, Amsterdam (2008).</i> Amsterdam 2011
AAR 61		<i>Cluster Schievink. AO Rozenstraat 68-74, Amsterdam (2009).</i> Amsterdam 2011
AAR 62		<i>Beerput Spuistraat 30. AB, Amsterdam (2009).</i> Amsterdam 2011
AAR 63		<i>De 17de-eeuwse stadswal bij de Regulierspoort. AB Rembrandtplein, Amsterdam (2009).</i> Amsterdam 2011
AAR 64		<i>Van scheepshelling tot Koorndrager. AO Oudeschans 73-77, Amsterdam (2009).</i> Amsterdam 2012
AAR 65		<i>Op 't Water gewonnen, AB Dam 2-4, Amsterdam (2009).</i> Amsterdam 2012
AAR 66		<i>De waterkelder van de Portugese Synagoge. AB Mr. Visserplein 3, Amsterdam (2010).</i> Amsterdam 2012
AAR 67		<i>'Ons Genoegen', AO Elandsstraat 101, Amsterdam (2010).</i> Amsterdam 2012
AAR 68		<i>Oud Zunderdorp begraven achter de kerk. AB Begraafplaats Zunderdorp (2010).</i> Amsterdam 2012
AAR 69		<i>Marine Etablissement Amsterdam. IVO Kattenburgerstraat, Amsterdam (2012).</i> Amsterdam 2013
AAR 70		<i>Sporen van het 16de-eeuwse landelijke gebied buiten het Singel. AB Herengracht 74-78, Amsterdam (2010).</i> Amsterdam 2013

- AAR 71 *Een beerput van welgestelden in de Amsterdamse grachtengordel 1675-1750. AO Herengracht 12, Amsterdam (2006).* Amsterdam 2013
- AAR 72 *Menselijke skeletten in een steeg in Nieuwendam. AB Nieuwendammerdijk 305-307, Amsterdam (2011).* Amsterdam 2013
- AAR 73 *Tussen Nieuwezijds Voor- en Achterburgwal. AB Spuistraat 3A/Nieuwezijds Voorburgwal 16, Amsterdam (2011).* Amsterdam 2013
- AAR 74 *Aanplemping in de Amstelbocht. AB Diepriool Nieuwe Doelenstraat, Amsterdam (2010-2011).* Amsterdam 2013
- AAR 75 *Heiligeweg 32. AB Heiligeweg 32, Amsterdam (2012).* Amsterdam 2013
- AAR 76 *Wibautveste. AB Wibautstraat 198 e.v., Amsterdam (2013).* Amsterdam 2013
- AAR 77 *Ophogingen in de Liesdel. AB Lange Niezel 16, Amsterdam (2012).* Amsterdam 2013
- AAR 78 *Molen de Ruyter. AB Kazernestraat 14, Amsterdam (2012).* Amsterdam 2014
- AAR 79 *De pottenbakkerij aan de Overtoom, AB Schoolstraat 5-19, Amsterdam (2012).* Amsterdam 2014
- AAR 80 *Sporen van een woonhuis in de Warmoesstraat 1500-1700. AB Warmoesstraat 15, Amsterdam (2011).* Amsterdam 2014
- AAR 81 *Passeerder / Osdorp bolwerk. AO Nieuwe Passeerdersstraat 2, Amsterdam (2013).* Amsterdam 2015
- AAR 82 *Molen de Star. AB Jacobs Catskade 37-41, Amsterdam (2012).* Amsterdam 2015
- AAR 83 *Kerkhof Sint Mariaklooster. IVO Nes 116-118, Amsterdam (2012).* Amsterdam 2015
- AAR 84 *Een 19de-eeuws kanon bij Zeeburg. AB Amsterdam-Rijnkanaal, Amsterdam (2015).* Amsterdam 2015
- AAR 85 *Buitenplaats Rust en Werk (1637-1887). AO Amsteldijk 67/IVO Dora Tamanaplein, Amsterdam (2012-2014).* Amsterdam 2016
- AAR 86 *BloemDwars. AB Binnenterrein Bloemgracht 143/Bloemstraat 150-154, Amsterdam (2015).* Amsterdam 2016
- AAR 87 *Van ontginningssloot tot beerput. AB Oudezijds Armsteeg 9-33, Amsterdam (2012).* Amsterdam 2016
- AAR 88 *Pauwenlaan. IVO fase 1 Julianaplein BB en C, Amsterdam (2016).* Amsterdam 2016
- AAR 89 *Oostenburg: bedrijfsgebouwen van de VOC. IVO Oostenburg, kavel 7, 8 en 13, Amsterdam (2011 en 2015).* Amsterdam (2016) 2017
- AAR 90 *Het eiland Marken in Amsterdam 1592-1930. AO Valkenburgerstraat 130-146, Amsterdam (2011-2012).* Amsterdam 2016
- AAR 91 *Tussen Veenweg en Schinkel. IVO Amstelveenseweg 122, Amsterdam (2016).* Amsterdam 2016
- AAR 92 *Sint Jacob. IVO Plantage Middenlaan 52, Amsterdam (2016).* Amsterdam 2016
- AAR 93 *Amsterdamse waterbodems. AB kadewerken, Amsterdam (2012 en 201).* Amsterdam 2017
- AAR 94 *De stad in profiel. AB in het centrum van Amsterdam (2011-2016).* Amsterdam 2017
- AAR 95 *De Waag op de Nieuwmarkt. Archeologische en bouwhistorische begeleiding, Amsterdam (2013-2014).* Amsterdam 2017
- AAR 96 *Oude Oosterbegraafplaats. AB Metis Montessori Lyceum, Amsterdam (2017).* Amsterdam 2017
- AAR 97 *Werken langs de Weespertrekvaart. AB Kop Weespertrekvaart, H.J.E. Wenckebachweg, Amsterdam (2015).* Amsterdam 2017

Colofon

AAR (Amsterdamse Archeologische Rapporten) 97
Amsterdam 2017
ISSN: 1872-5139

Versie:	1.0
Tekst:	Jerzy Gawronski, Thijs Terhorst
Redactie:	Jerzy Gawronski
Veldwerk:	Ranjith Jayasena, Thijs Terhorst
Tekeningen:	Ranjith Jayasena, Thijs Terhorst, Ron Tousain
Foto's:	Ranjith Jayasena, Ron Tousain
Vormgeving:	MenA 04-2017

© Monumenten en Archeologie, Gemeente Amsterdam, 2017
Postbus 10718, 1001 ES Amsterdam, 020-2514900

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op enigerlei andere wijze, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Monumenten en Archeologie. MenA aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.